

PREFAȚĂ LA EDIȚIA II
O reeditare cu tâlc

„Tăcu și se născu.“

Când o lucrare care se numește „Proiectul România“ este reeditată la un an de la prima apariție de către una dintre cele mai impozante edituri de la noi, evenimentul nu poate să treacă neobservat.

Pe de-o parte, o veste bună. Dezbateră despre proiectul România încă se cere pe piață, deci (mai) simțim încă dezordinea și neregula din noi, iar subiectul nu este complet aruncat în uitare. Pe de altă parte, o veste proastă. Proiectul România nu există deocamdată, din moment ce încă se resimte golul, încă se caută, încă se rostește nevoia lui.

Și aici e miza acestei discuții. Mozaicul de materiale pe care Marius Stoian, despre care frumos s-a spus după apariția primei ediții că „atacă realitatea cu instrumentele analistului, dar adaugă și nuanța specială a filosofului“, pivotează tocmai în jurul acestei nevoi acute. Nevoia de proiect. Și care nu se poate naște atâta vreme cât „România fractală“ – cum o numea Thierry de Montbrial – există și își consumă sadic energiile, capacitățile, amplitudinea.

Scrișul este și în textele care completează ediția a doua iritat, tăios, chiar excesiv. De aici și „despărțiri“ de personaje politice de prim rang și care, până mai ieri, primiseră un gir consistent („Epilog la președintele Băsescu“); pariul complet și fără rest pe DNA; cearta lui cu Lucian Boia – unul dintre cele mai bune texte publicate în febra lui „De ce e România altfel?“ („Atenție la Lucian Boia“); vechea obsesie de a găsi, totuși, un loc religiei în lumea de azi; furia pe eșecul sistematic al strategiilor naționale; enervarea lovinesciană că cineva ar putea să împingă România în șanțul de pe marginea drumului care duce spre Vest. Dar și – cum altfel? – pledoaria stenică pentru aerul de normalitate de nivel înalt generat de World Policy Conference, patronată de singurul francez aflat în Comitetul Director al Clubului Bilderberg.

Dar trebuie să revenim la ideea majoră. Pentru că nu doar fiecare text în parte contează în acest mozaic. Deși pudic la prima

ediție în a invoca ceea ce credeau realizatorii că ar fi un posibil început de soluție la dihononia autodevoratoare în care căzuse România, în a doua ediție, discret, dar exasperat, (se)/(ne) dă în vileag: „...de mai bine de trei ani, la București, au loc întâlniri lunare informale între demnitari și lideri politici de toate culorile, academicieni, scriitori, bancheri, oameni de afaceri de top, tineri cu calități excepționale, care își expun propriile viziuni, succint, pe teme racordate la subiecte care frământă planeta. În afara accesului la idee și dragostea profundă, neflaturată, față de România, totul îi separă pe acești oameni: vârsta, formația profesională, religia, orientarea politică, originea etnică. În acest spațiu, expunerile nu se comentează. Fiecare îl ascultă pe celălalt și aplaudă sau tace. Fiecare iese îmbogățit spiritual și chiar moral. După epuizarea prezentărilor are loc un ceas de socializare în perfect spirit de înțelegere“.

E un pas mic, poate, dar o lecție de temeinicie care, prin simplul fapt că durează, discret, dar elegant, de trei ani de zile, într-un București al gâlcevilor de toate felurile și cu toți laolaltă, dezvăluie o nevoie acută, chiar dacă nerostită, a societății în care trăim. Care trebuie nu să anuleze diferențele de viziune, de orice natură ar fi acestea, ci să și le asume dialogal și firesc, iar România, ca *proiect*, să iasă din ele „cu ele cu tot“. Chestiunea este esențială pentru sănătatea morală a unei societăți. Este însă vitală pentru spectrul politic: „... Îi conjur pe cei care se opun. Ca și pe cei care se fac că nu înțeleg că uneori sunt necesare și coabitările, ele însele născute din dialogul politic. Și că dialog nu înseamnă, în noua lume, colaboraționism, decât – fie-mi iertat – în interpretarea oneroasă a vulgatei politice fie ea cu lustru sau nudă“ („Obligația dialogului politic“).

Ceea ce a început la București de trei ani de zile – respectiv CLUBUL ROMÂNIA –, nu este, în sine, „Soluția“ pe care această societate o caută furibund. Dar este, cu certitudine, parte a ei – *pre-misa* ei esențială. După cel puțin un deceniu de fracturi multiple și profunde, doar printr-un asemenea exercițiu de discreția și tăcere publică – Clubul România – se poate naște, precum în celebrul basm al lui Petre Ispirescu, „Proiectul România“ pentru care pledează cald și eficace Marius Stoian.

DAN DUNGACIU

București
20 septembrie 2013

PREFAȚĂ LA EDIȚIA I Proiectul, Clubul și ideile

Dan Dungaciu

La început a fost o idee. Declanșatorul a fost întâlnirea Trilateralei din România, eveniment de largă și consistentă respirație globală, care a generat însă la București (și) interogații de un localism brutal: cum se conectează România, dacă o face, la asemenea rețele și centre de putere mondiale? Altminteri spus, ca să parafrăzăm butada faimoasă a lui Kissinger, dacă Trilaterală sau Bilderbergul sună la București, la cine sună? Suntem, cum ar spune sociologii, în plină *glocalizare* ideatică: *globalizarea* generează *localizare*, interogații autohtone, întrebări și autoevaluări, sentimentul urgenței și al provincialismului, lamentații.

Din acest sos post-eveniment s-a născut inclusiv cartea pe care cititorul o are acum în mână – autorul ei a fost el însuși parte a acestor interogații – dar și *proiectul* aferent. Căci cartea este expresia unui proiect, așa cum și proiectul este ilustrat, chiar dacă sub formă de crochiu sau în tușe vagi, în volum.

Dar să o luăm cu începutul.

La început a fost proiectul *negativ*

Dacă ar fi să identificăm principala țară a României post-decembriste, aceasta ar fi *lipsa proiectului*. România a funcționat, la începutul anilor 90, mai degrabă în proiecte *negative*, știind mai bine ce nu vrea și nu trebuie să facă, decât ceea ce își dorește cu adevărat. Prinsă în ajunul celui mai important, poate, eveniment geopolitic al secolului XX și cel mai pozitiv pentru răsăriteni – *pace Putin!* –, respectiv prăbușirea URSS, în relații proaste și cu Vestul (citește

regiunea Balcanilor de Vest. Motivele au fost aceleași: nu a existat triada *proiect-instituții-oameni*, singura capabilă să miște lucrurile și să așeze viguros România pe hartă, dincolo de geografie și statistică.

România fractală

Problema cea mai gravă, însă, consecință și ea a acestei carențe post-integrare, a fost incapacitatea de a genera un *proiect de societate care să dureze mai mult de un ciclu politic*. Lipsa unui proiect consistent de țară a favorizat enorm tendințele centrifuge din societate. Consecințele au fost grave, iar astăzi se derulează în fața noastră în toată splendoarea.

Într-o discuție cu directorul Institutului Francez de Relații Internaționale, Thierry de Montbrial, persoană extrem de bine introdusă în politica mondială, dar și în cea românească, acesta observa, sagace, că România a ajuns precum un *fractal*. Tehnic vorbind, fractal înseamnă o imagine, o figură geometrică, care, divizată în părți mai mici, reflectă sau reproduce modelul inițial. Așa este România astăzi în ochii francezului: tensiunea politică a pătruns insidios în toate interstițiile corpului social. Practic, instituțiile reproduc fiecare, „local“, bătălia politică generală. În asemenea condiții, problema României nu este neaparat schimbarea de guvern, cât *atmosfera* în care se guvernează. Întrebarea gravă este aceasta: *se (mai) poate guverna într-o asemenea atmosferă?* – dacă prin guvernare înțelegem sensul primar, clasic, instituit în democrațiile occidentale. Trăim de câțiva ani buni într-o atmosferă de violență politică generalizată, în care fundamentele oricărui contract social – respectiv „partea necontractuală a contractului“ de care vorbea un Émile Durkheim – este pulverizată, în care dialogul sau compromisul nu există, adversarii politici vor să se anihileze între ei, joacă frenetic pe „totul sau nimic“, proiectele sunt personalizate până la caricatură, inclusiv cele de politică externă, aproape nici nu mai contează ce conțin ele, ci „ale cui sunt“ sau „cine le promovează“. Acesta devine, deseori, unicul criteriu de judecată. Este semnul unei rup-turi profunde, unei crize care a devenit endemică. Prima sarcină în

România este oprirea spiralei violenței politice. Acesta e imperati-vul. Restul este doar *politicianism*...

Dacă nu sunt oprite spirala violenței politice și vendetele private, orice discuție despre programe de guvernare este superfluă. Fără refacerea „părții necontractuale a contractului“ în politică, respec-tiv a consensului mai adânc care face chiar contractul posibil – *ce ne ține, până la urmă, împreună?* –, România riscă să se blocheze pe ani buni de aici încolo, paralizată între politici de tip Robespierre, din patru în patru ani, și contrareacții în oglindă.

Întrebarea este *cum?*

Punți peste ciclurile electorale

Defecțiunile evidente și indecente ale politicii românești ridică o serie de interogații. Ce i-a lipsit? Sau, mai general, ce îi lipsește unei societăți pentru a opri măcinarea personalizată și complet po-litizată și a reuși perpetuarea unui proiect politic intern sau extern dincolo de ciclurile politice? Vom trece peste genul de răspunsuri standardizate – *mentalitățile* ar fi de vină, simplificare majoră, căci ele însele sunt variabile *de explicat*, nu variabile *explicative* – și vom puncta doar patru elemente extrase din experiența occidentală, care ni se par înalt relevante și pentru cazul României:

1. Partea necontractuală a contractului în societățile moderne a fost și încă este *apartenența la propria comunitate* (în moder-nitate, definită în termeni *naționali*). Sentimentul de „noi“ de acolo vine și el fundamentează, până la urmă – „*banal națio-nalism*“ – ul lui Michael Billig sau „*naționalismul steagurilor nefluturate*“ – orice evoluție politică democratică. A fi *cetățean* modern înseamnă a fi *național*. Politica se face pentru comunitate, în numele ei, ea furnizează legitimitate pentru decizia politică. Procesele de integrare politică au complicat ecuația. Cedarea de suveranitate înspre instituțiile europene, și nu numai, nu a anulat însă datele inițiale. Cel puțin nu încă. Însă în cazul României, dificultatea majoră provine nu atât din procesele integraționiste, cât din degradarea sentimentu-lui de „noi“, apartenența la comunitate – deci ideea de a fi

român –, fiind periclitată masiv de o scenă publică indigestă, o clasă politică deseori ignobilă, un sentiment generalizat și cultivat al „urii de sine“ și o imagine externă deplorabilă (de la asocierea rom/român până la prezența în presa internațională la capitolul „așa nu“). Ideea de consens național în numele apartenenței la *această* comunitate este astăzi șubreziată. E prima fisură din tablou și ea zguduie întreg eșafodul.

2. *Consensul politic al elitelor în distribuția puterii.* În orice ciclu de guvernare civilizat, se perpetuează, tacit, un raport de 1 la 3 în distribuția puterii, în sensul în care o treime din puterea politică revine, prin diverse mecanisme, Opoziției. Cum și în ce forme, depinde de culoarea locală, la fel și nivelul de politizare al instituțiilor statului (cât rămâne pe loc când se schimbă guvernarea). Un asemenea raport este singurul care favorizează un anumit tip de continuitate în proiectele strategice și permite politici care să depășească ciclul electoral. În lipsa unui asemenea model asumat, se va întâmpla ceea ce vedem în politica românească: formule radicale de tipul „noi *versus* ei“, „totul sau nimic“, apariția în scenă a unor Robespierri de ocazie care nu realizează că, fără un minimal consens, nicio reformă profundă nu este posibilă, pentru că nicio reformă profundă nu poate dura doar patru ani, că tot ceea ce construiești tu, indiferent de buna ta credință, se va surpa după ce pleci de la guvernare, tocmai pentru că nu ai putut să obții fundalul de consens – fie și minimal – pe care se poate clădi ceva trainic.
3. Cum se obține însă un asemenea consens? Căci e limpede că e nevoie de instrumente mai subtile – „puterea subtilă“ – care să fundamenteze această înțelegere plasată undeva la jumătatea drumului între formal și informal. Aceste instrumente sunt, în spațiu occidental, *cluburile* (substituitele, într-un fel, ale *biseriilor*, respectiv *parohiilor*, cele care, astăzi, în condițiile unei secularizări masive, nu mai pot îndeplini această funcție). Sensul alocat aici termenului este cel mai extins, incluzând organizări la nivelul elitelor care permit întâlniri ale

acestora indiferent de extracția lor sau de culoarea politică, nu exclusiv politice și – foarte important – în nici un caz de o singură coloratură politică. Acestea sunt spațiile de dialog *suprapartinic*, unde se poate forja consensul sau cel puțin clarifica divergențele. „Atât timp cât ne întâlnim să discutăm, nu tragem unul în celălalt“, spune diplomația britanică. Sunt locurile în care te poți întâlni cu adversarul tău politic în afara arenei, sunt *canalele de comunicare* care, indiferent de vijelia de afară, mențin posibilitatea dialogului politic (la nivel global, aceste spații de dialog și canale de comunicare sunt marile rețele internaționale, de tip Comisia Trilaterală, Consiliul pentru Relații Externe, Grupul Bilderberg, Forumul Economic Mondial de la Davos etc.).

4. Nu în ultimul rând, *institutele de cercetare în domeniul relațiilor internaționale sau think-tankurile*. Sunt instituții care, fie finanțate de stat, fie capabile să se întrețină singure – nu sunt ONG-uri, în sensul în care nu depind de *moda geopolitică* de la un anumit moment sau de bunăvoința donatorilor – sunt capabile să țină dosarele mari de politică externă pe masa guvernanților, să le urmărească indiferent de vizibilitatea problemei de la un moment dat, să fie parteneri oricărei guvernări, fără să conteze culoarea politică, să furnizeze expertiză indiferent de decizia politică. Din păcate, spre deosebire de state performante regional precum Polonia, Ungaria etc., Bucureștiul nu a făcut niciodată o asemenea investiție. Nu are un institut de relații internaționale asumat ca proiect strategic, nu are constanța preocupărilor pe o direcție sau alta – și aici trebuie căută *una* dintre explicațiile lipsei vinovate de consecvență și coerență a politicii românești. Asemenea instituții, tocmai pentru că pot fi somative – prin prestigiu și expertiză – pe un dosar sau altul, pot juca nu doar rolul de corectori în fața unor devieri incompetente și juvenile, dar și rolul de punte între ciclurile guvernării, cel puțin pe acest tronson.

Ce trebuie să fie un Club România

Ne vom mărgini, în spiritul acestui volum, să stăruim doar asupra unui singur aspect esențial pentru înțelegerea democrațiilor occidentale consolidate și, concomitent, ale nevoilor societății românești. Anume, *Clubul*. În sens generic, *Clubul* este o cheie esențială de înțelegere a multora dintre lucrurile pe care le salutăm și la care jinduim în politica europeană. Iar lipsa acestora, este una dintre explicațiile fracturilor stridente și indecente de la noi. În plus, cum am văzut, este vorba despre unul dintre mecanismele cele mai eficiente de perpetuare a proiectelor politice.

Faptul că formula „Club România“ este invocată deseori în volum de către Marius Stoian, nu este deloc întâmplător. Funcția sa de punte între ciclurile politice a fost percepută și subliniată, dar nu este singura. Un asemenea Club, fără să își facă iluzia unei eficacități imediate – elementul răbdare este cheia succesului – trebuie să îmbine acțiunea practică, orientată după scopurile dinainte asumate, dar și nevoia de aplecare spirituală (angajament moral) pe care adepții proiectului o resimt incontestabil (sau ar trebui să o facă). În termenii cei mai simpli, obiectivele pe termen lung ale unui Club România sunt:

- un nou proiect România construit dincolo de ciclurile electorale;
- conectarea elitelor românești la elitele mondiale;
- selectarea și inventarierea unei elite românești tinere pregătite de un nou tip de gestiune a României și capabile să se sincronizeze cu mizele occidentale fără să abandoneze preocupările locale (*O ieșire din România, cu ea cu tot*).

La nivelul incipient al creării lui nu trebuie formulate mai multe obiective, nici formulate întrebări concrete pentru viitor, din moment ce unul dintre obiectivele pe termen scurt ale Clubului este chiar *modificarea atmosferei publice din România*. Modificarea atmosferei publice va genera, pe cale de consecință, o schimbare inclusiv a orizontului de așteptare și de acțiune al societății românești. De aici și inutilitatea unor întrebări foarte complexe pentru primele faze ale unui asemenea Club, din moment ce mediul de mâine le va face pe unele probabil inutile sau va aduce cu totul altele pe agendă. Miza Clubului este pe termen scurt să modifice

subtil – „revoluția subtilă“, ca să parafrazăm o exprimare din volumul lui Marius Stoian – atmosfera socială în care se vor genera întrebările și, implicit, răspunsurile.

Participarea la Club a politicianilor se va face ținând seama de rigorile și specificul Cubului. Dacă selecția la Club se face în funcție de proiectul principal (apartenența la proiect – în cazul acesta la „Proiectul România“ – transcende mizele și activitățile private) rezultă că *toate celelalte „identități“ ale membrilor – profesie, activitate politică etc. – sunt secundare și sunt instrumente pentru atingerea unui scop*. A fi politician nu mai este – în viziunea Clubului – un scop *în sine*, ci un scop *pentru sine*, respectiv o modalitate (una dintre ele) de a obține un obiectiv. De aceea participarea la Club a politicianilor nu poate fi decisă doar pentru motivul că sunt politicieni. Plecând de la premisa că există politicieni pentru care această îndeletnicire nu este scop *în sine*, ci un scop *pentru sine*, Clubul trebuie să lase ușa deschisă acestor personaje (inclusiv că ei vor fi cei care vor asigura unul dintre obiectivele Clubului, respectiv perpetuarea proiectelor dincolo de ciclul electoral). Cum vor fi selectați aceștia, rămâne la latitudinea celor care selectează și decid participarea membrilor la acțiunile Clubului.

În legătură directă cu obiectivele Clubului România, o serie de evoluții la nivel european vin să așeze o presiune interesantă pe agenda publică și pe care Clubul trebuie să și-o asume. Dacă plecăm de la premisele următoare: a. Clubul face parte din „puterea subtilă“ a societății; b. Scopul său este conectarea elitelor naționale la mișcarea globală a elitelor – apar cel puțin două probleme la care membrii Clubului vor trebui să dea un răspuns. Prima sună așa: Cum acționează „puterea subtilă“ într-o societate democratică? Existența și funcționarea acestora este consacrată în societățile democratice pe un palier *orizontal*. Schimbările din Grecia și Italia – dar și noile propuneri germane pentru reconfigurarea cadrului de funcționare a raportului național/european – au indicat o interesantă trecere a „puterii subtile“ de pe *orizontală* pe *verticală* societății (decizie politică *directă*, nu subtilă). În condițiile unor asemenea evoluții, existența unui Club România devine și mai interesantă și semnificativă pe termen mediu și lung. Una dintre temele pe care va trebui să și le asume este

modul în care, de aici înainte, „puterea subtilă“ va coabita cu democrația și modurile în care se vor potența/ajusta reciproc. Suntem, probabil, în pragul unor reconfigurări teoretice și practice pe care Clubul România nu le poate ignora. Corelativă cu cea dintâi, se naște o a doua întrebare: cum mai definim astăzi conceptul de „elite naționale“, cum mai sunt ele selectate și unde trebuie acestea plasate în condițiile în care ponderea deciziei externe în configurarea vieții politice interne devine tot mai semnificativă (Bruxelles, Comisie, Consiliu etc.).

Clubul trebuie să evalueze realist aceste evoluții și să ofere un punct de vedere, foarte necesar nu doar societății românești, dar chiar membrilor Clubului ca atare. În plus, răspunsurile la aceste întrebări vor fi importante pentru funcționarea, structurarea și viitorul Clubului România, pentru care această provocare a redimensionării relației „putere subtilă“ – democrație devine o veritabilă oportunitate și îi crește incontestabil greutatea specifică în interiorul societății românești și nu numai.

Proiectul România – schiță și agendă

Care este agenda unui asemenea Club? Am glosat până acum în premisele cărții lui Marius Stoian, luând-o, deopotrivă, ca text și ca pretext. Vom trece acum, concret, la textul cărții, respectiv la „Proiectul România“ ca atare. Cu precizarea, deja făcută, după care *Clubul România este parte a Proiectului România, dar și promotor al acestui Proiect.*

Am avut prilejul să citesc o parte dintre textele acestui volum la data publicării lor, dar exercițiul lecturii integrate și integrale a meritat inclusiv efortul de a le mai citi odată. Dincolo de coerența autorului, textele au o gradă înalt semnificativă. De la anunțarea proiectului din primul articol ce deschide volumul, „România – clubul de țară“, acum circa doi ani în urmă, urmează texte care câștigă, treptat, în amploare și consistență. Ai senzația că autorul intră mai greu în accelerație, dar, odată pornit, începe să caute și mai abitir, să croiască și mai atent, să încerce să acopere găurile lipsă ale proiectului pe care îl are în minte, dar nu foarte clar, și pe care și-l și îl dezvăluie în timp ce scrie. Și încă ceva: se pare că îi reușește! Căci

turnura cumulativă a textelor sugerează că Marius Stoian scrie, acum, nu doar pentru el sau pentru un cititor oarecare, dar și – într-o mai consistentă măsură – pentru alții pe care îi are, concret, în minte. Se întrezărește, vag, *grupul*. Devine mai atent cu propriile texte, mai exigent, mai preocupat să găsească sursele și resursele cel mai persuasive. În final, propune un proiect, sau un crochiu de proiecte, căci privirile sale asupra fațetelor disparate ale realității românești și mondiale se încheagă acum într-un tablou coerent. Firește, incomplet. Dar oricum, provocator la culme.

Marius Stoian nu este un cercetător de profesie. Este, funciarmente, un *poet*, adică un tip intuitiv, emotiv, scrie dens, prolix, deseori scrâșnit, îi plac cuvintele și le simte savoaarea, de aceea tinde uneori să înăbușe o idee sclipitoare sub greutatea lor, dar, e drept, tot el o extrage, din nou, la suprafață. Este un alergător de sută de metri, nu de maraton. Cu precizarea că fiecare sută de metri alergată este parte a unui maraton de lungă respirație.

În cele ce urmează nu ne vom propune în niciun caz să epuizăm tabloul desenat de autor. Vom încerca doar să stârnim cititorul și să-i transmitem, pe cât se poate, alte seturi de provocări, dincolo de cele deja expuse, pe care le-am simțit lecturând paginile unui volum care va încita, suntem convinși, polemici și dezbateri vii, precum spiritul celui care l-a scris.

Provocarea

A fost nevoie de „spiritul Trilateralei“ (desfășurată la finele lui 2010 la București) și o serie de lecturi bine țintite în genul lui David Rothkopf – autorul faimoasei, *Superclass: The Global Power Elite and the World They are Making* (2008) –, pentru ca ideile care au ajuns să compună această carte să înceapă să curgă. Plus, discret, consilierea unor personaje precum Thierry de Montbrial, implicate direct în multe lucruri despre care Marius Stoian scrie.

Cum ar trebuie să arate acest Club, cine ar trebui să îl locuiască, cum ar trebui să sune Proiectul România emanat de acesta – iată întrebări la care Marius Stoian nu și-a propus răspunsuri ferme, dar pe care a știut să le articuleze pertinent și să le flancheze cu materie densă și indicatori preciși spre unde am putea să începem căutarea.